

Eestlaste XX sajandi nimemood

Annika Hussar

Tallinna pedagoogikaülikooli eesti keele õppetooli õppejõud

Eesti nimelugu tunneb möödunud 125 aastat kui üht pikka eksperimenteerimisega, mille jooksul on meie eesnimevara oluliselt muutunud.

XIX sajandi keskpaigani olid eestlased mitmesaja aasta jooksul üsna üldiselt vanu, siinsetelt alamsaksa keele kõnelejatelt üle võetud nimesid tarvitanud. Need laennimed – sellised nagu *Andres*, *Mart*, *Mari* või *Triin* – on tänini kõige püsivam ja kindlam kiht meie eesnimede seas.

XIX sajandi keskel, ärkamisajal, hakkasid traditsioonilised laennimed vahetuma sakslaste tarvitusest saadud võõrnimede vastu. Üsna sageli oligi tegemist varemgi kasutatud nimede täisvariantidega: *Mari* asemel *Marie*, *Priidu* asemel *Friedrich*. Uus, võõrnimede kiht polnud nii püsiv nagu varasem, laennimede oma, siin kerkisid esile juba oma moenimed, mis aastate jooksul ka vahetusid. Näiteks 1920. aastatel leiame moenimede hulgast *Harri* ja *Asta*, mis kumbki polnud XIX sajandi lõpus eestlaste seas laiemalt levinud. Uued nimed olid juba kaugemat, näiteks inglise päritolu, nagu *Ellen* või *Harri*. Osa uusi nimesid oli eestlaste kasutusse jõudnud ka vahetult ja vahendajateta, otse nende kasutajailt, nagu näiteks skandinaavia nimed *Asta* või *Gunnar*. Igal juhul sai uute võõrapäraste nimede tulekuga alguse nime-moodide vaheldumine, mis praeguseks on saavutanud lausa peadpööritava kiiruse.

Kiirete moemuutuste tõttu ei kujunenud ka eesti omakeelsust taotleva nimevara vähestele traditsioonidele kindlamat alust. Kahju on just 1920.–1930. aastate eestipäraste nimede moevoolust – hea algatus kadus uute nimede tulva ja maailma äkitsise ahenemise varju ega jõudnud eesti nimevara klassikaks saada. Soomlastel näiteks kujunes omakeelsete nimedega kohanemise aeg pikemaks.

XX sajandi eesti eesnimekasutuses on vähemalt kuus selget nime-moe etappi.

Esimene etapp. Võõrkeelsed nimed

Kuni 1920. aastateni olid Eestis valdavad võõrkeelsed nimed. Täpselt sada aastat tagasi ilmunud eesti esimese nimeraadu autor Juhan Kurrik nimetab sajandi vahetuse populaarsemate naisenimedena *Mariet*, *Johannat*, *Rosaliet*, *Helenet*, *Elisabethi* ja mehenimedena *Johannest*, *Eduardi*, *Karli*, *Augustit*, *Alexandrit*.

1920. aastal Tallinna esikümne seas neid nimesid enam pole, sealt leiame moodsamaid võõrapäraseid nimesid, nagu *Asta* ja *Ellen*, mehenimedest *Erich*, *Harry*, *Arnold*, *Evald*, *Herbert*. Reeglipäraselt on mehenimed konservatiivsemad: naisenimed on sel ajal hakanud juba vahetuma uute, eestipäraste nimede vastu, poistele on pandud rohkem võõrapäraseid nimesid.

Teine etapp. Eestikeelsed nimed

XIX sajandi viimasest veerandist alates hakati üha enam soovutama eestipäraseid nimesid. Kalendrites ilmusid kuupäevade kõrvale omakeelsed, enamjaolt eestlastele seni tundmatud nimed. Kõige olulisemaks on peetud Mats Tõnissoni kalendrit. Eestipäraseid nimesid soovitasid veel Jakob Hurt, Ansomardi ja Karl August Hermann, uue sajandi alguses aga Oskar Kallas, Julius Mägiste jt.

Peale võõrapärasuse olid toonased autorid, küllap õigustatult, mures eestlaste nimede vähesuse pärast – mure, mille üle meie tänapäeval kurta ei saa.

1920. aastatest alates tulid eesti nimede laialdase propageerimise tulemusena kasutusele eestikeelsed nimed, põhiliselt uued tehisnimed, nagu *Helju*, *Laine* või *Endel*. Eestlastele sobivatena soovitati ka lähedaste sugulasrahvaste nimesid, eeskätt muidugi soomlaste nimevalikust, näiteks *Aino*. Lisaks püüti elustada ristiusustamiseelseid muinaseesti

nimesid, näiteks *Ülo* ja *Lembit*. Neid nopiti vanadest dokumentidest ning esitati seal esinenud kujul või ka värskemal variandina.

Selliste nimede kõrgajaks olid 1930. aastad. Moenimed olid siis *Aino, Helju, Laine, Luule, Vaike, Linda, Helgi, Helve, Õie; Kalju, Ülo, Endel, Lembit, Vello*.

Kolmas etapp. Vanad, eestikeelsed laennimed

1940. aastatel vahetus mood, kuid jäidi siiski eestipärasuse juurde. Uute tehismimede asemel tulid esile vanad laennimed. Tippnimed olid *Tiiu, Maie, Malle, Mare, Anne, Tiina, Reet; Rein, Jüri, Ants, Jaan, Jaak, Tõnu, Peeter, Toomas, Tiit*. Need olid kui sada aastat varasematest dokumentidest maha kirjutatud – nii jõuti esimest korda ringiga meie eesnimede põhikihistuse juurde tagasi.

Neljas etapp.

Uued võõrkeelsed nimed. Malli- ehk eeskujunimed

1950.–1960. aastatel hakkasid moodi tulema uuemad võõrapärased nimed. Esinimedeks said neist *Marika, Katrin, Margit, Signe*, pisut hiljem *Kristi, Helen, Kristel, Karin, Kätlin*; mehenimedest oli 1960. aastate esimese poole suurmoeks *Aivar*, hiljem lisandusid *Marko, Marek* ja *Janek*.

Samal ajal hakati võõrnimedest, aga ka meelepärastest omanimedest eeskujul võttes taas ise nimesid looma, seda eriti 1970. aastatel. Julgust andis arvatavasti 1920.–1930. aastatele iseloomulik laialdane uute nimede loomine, mis pani aluse tänini püsinud arusaamale, et igaüks võib nimesid teha ning olemas olevatega mida tahes ette võtta. Paljud sellistest katsetustest on kahtlemata õnnestunud, kuid on ka ebaõnnestumisi, mis meie nimevara risustavad.

Kuidas nimemood struktuuri järgides on laienenud? Mõned näited. Heakõlaliste *Helle* ja *Malle* kõrval tulid 1960. aastatel laialdasse tarvitusse *Ülle* ja *Pille*. 1950. aastate moenimi *Sirje* soodustas *Terje* ja *Marje* pruukitulekut. *Toomas* ja *Urmas* panid aluse moesarjale *Andres, Andrus, Margus, Jaanus, Meelis*. (Esitatud on selliste sarjade tavalisimad nimed.)

Samal viisil hakati lemmikelemente populaarsete nimede eeskujul teistesse nimedesse kandma. *Marikale* ja *Erikale* järgnesid ka-lõpulisel *Monika* ja *Annika*, hiljem tulid nende eeskujul juba omanimed *Jaanika* ja *Reelika*. ka-lõppu lisati aga teistelegi nimedele: sünniregistritest leiame

Ailika, Ainika, Airika, Eelika, Eilika, Elika, Hellika, Juulika, Juunika, Kirsika, Klaarika, Liilika, Mailika, Mairika, Meelika, Merlika, Reilika, Tuulika jne.

Viies etapp. Vanad, eestikeelsed laennimed

1980. aastatel tuli taas esile laennimede kiht. Eeskätt valiti neid laennimesid, mida 1940. aastatel lastele harvem oli pandud. Edetabelites olid *Kadri, Triin, Liis, Piret, Liisi, Mari, Liina; Kristjan, Indrek, Lauri, Priit, Siim, Mihkel, Madis*. Neid nimesid valivad vanemad oma lastele praegugi, kuid märksa tagasihoidlikumalt kui kümnekond aastat tagasi.

Kuues etapp.

Vanad võõrkeelsed nimed. Uuemad võõrkeelsed nimed

1990. aastad kujunesid – vähemalt osalt – tagasipöördumiseks sajandi algusesse, vanade võõrkeelsete täisvormide poole. Moenimede hulgast leiame needsamad nimed, mida Kurrik on sada aastat tagasi kõige tavalisemate nimedena maininud, näiteks *Maria, Anna, Johanna; Johannes, Karl*. Sama stiili taotlesid möödunud kümnendil ilmselt veel *Laura, Kristiina; Martin, Andreas, Joosep*. Nende kõrval pandi lastele uuemaid, seni kasutamata või harvem esinenud võõrkeelseid, põhiliselt inglise kasutusest saadud nimesid, näiteks *Kristen, Merilin, Kelli; Kevin, Kristo, Steven, Kaspar*. Nimesid võeti aga ka lähinaabritelt, näiteks *Kaisa, Birgit* ja *Rasmus*.

Niisiis, kui näiteks XX sajandi esimestel kümnenditel võis poisilaps nimeks saada *Johannes* ja tütarlaps *Anna*, siis 1930. aastate teisel poolel ja õieti 1950. aastateni välja saanuks poisist tõenäoliselt *Jaan* või *Juhan*, tüdrukust aga *Anne*. 1950.–1980. aastate nimepildiga sobisid paremini ehk *Jaanus, Janno* või *Janek*, naisenimedest *Anneli* või *Annika*, ning 1990. aastatel oleks vanemad ilmselt nimetatutest taas eelistanud *Johannest* ja *Annat*.

Praegune nimepilt

1999. aastal olid meelisinimed eesti tüdrukutel *Laura, Sandra, Annabel, Kaisa, Birgit, Johanna, Kristin, Kelly, Anette, Kristel* ja poistel *Martin, Sander, Karl, Kristjan, Markus, Kevin, Rasmus, Siim, Mihkel, Joosep, Tanel*.

Poiste nimed esindavad selles loetelus taas konservatiivsemat poolt. Kui tüdrukute esinimede seas pole praegu ühtki püsikihistuse – laennimede – esindajat, siis poiste nimede seas on neid päris mitu: *Kristjan, Siim* ja *Mihkel*. Märkimisväärne on veel see, et viimati loetletud nimed on moes olnud õige pikka aega ning koos *Martiniga* kahekümne viimase aasta jooksul populaarsemate hulka kuulunud. Kui võrd tüdrukute nimemoes on muutusi märgata, on neid oodata ilmselt ka mehenimede moes.

Naisenimede valiku põhjal otsustades järgib mood esmatähtsana rahvusvahelisuse põhimõtet. Nimi peab rahvusvahelisel areenil arusaadav olema, kinnitavad ka vanemad küsitlustele vastates, ning nagu tüdrukutele pandud nimede puhul näeme: veel parem, kui ta ongi otse sealt rahvusvaheliselt areenilt võetud.

Meie ajale on iseloomulik veel seegi, et tänapäeval leiame Euroopa edetabelitest ühtesid-samu nimesid. Nii olid 1990. aastatel Rootsis meiega sarnaselt moes *Johanna, Hanna, Sandra, Markus, Erik, Robin* ja *Martin*, Soomes *Laura* ja *Anni*, Hollandis *Laura, Kevin, Sander* ja *Johannes*.

Iseenesest pole uute nimede laenamises midagi halba. Laenulisus on eesti nimevara alati iseloomustanud ning jääb ilmselt iseloomustama ka edaspidi. Loodetavasti leiavad lapsevanemad siiski ka tulevikus, et meie traditsioonilised nimed on niisama ilusad.

Igas kümnendas nimes on mõni võõrtäht

Statistika näitab sama, mida ütleb meie sisetunne: võõrtähti kasutatakse nimedes tõepoolest rohkem kui varem. Võõrtähtedega nimesid hakkasid lapsed sagedamini saama 1980. aastatel, eriti on nende hulk kasvanud kümne viimase aasta jooksul. Nüüdseks on jõutud sõjaeelsesesse, s.o eesti-keelsete nimede eelsesse aega. Veel 1930. aastal sai kümme poissi sajast nime, milles oli mõni võõrtäht; naisenimede mood oli selleks ajaks nii-võrd uuenenud, et seal olid vanamoodsad võõrnimed haruldasemad. 1999. aastal sai ligi 10% nii poistest kui ka tüdrukutest nime, milles mõni võõrtäht. Seletusi on siin vähemalt kaks. Ühelt poolt vabadus valida lapsele ükskõik mis nimi ning see peaaegu et ükskõik kuidas kirja panna; teisalt võõrapäraste nimede mood, mis iseenesest toob paratamatult kaasa võõrtähtede sagedasema kasutuse: uute nimede mugandumine võtab aega ning mõnele nimele pole sobivat eestipärast kuju leitud.

Olgu võõrtähtedega võõrnimesed kuidas on, see ei tohiks mõjutada eesti oma traditsioonilisi nimesid; ei tohi kirjutada *Lembyth* ega *Vaicce*. Ka muul moel ei tohiks eri keelte ortograafiate segunemist lubada.

Ligi viiendik lapsi saab kaksiknime

Uus suurmood on kahe nime panek. Nii poistest kui ka tüdrukutest saab praegu ligi viiendiku jagu kaks nime, harvematel juhtudel ka kolm. Tüdrukud saavad kaksiknime mõnevõrra sagedamini kui poisid. Kui silmas pidada, et veel viisteist aastat tagasi kehtis viimatine kaksiknime keeld ja neid tõepoolest ei pandud, on muutus silmanähtav.

Tüdrukute kaksiknimesid kirjutatakse pisut sagedamini sidekriipsuga kokku, kui jäetakse lahku, poistel on lugu vastupidi. Ilmselt on siin taustaks traditsiooni küsimus. Tüdrukutel on välja kujunenud hulk püsivaid kaksiknimesid, mida sellisel kujul ka igapäevase käibenimena kasutatakse, näiteks *Pille-Riin* või *Mari-Liis*. Neid käsitataksegi ilmselt tavateadvuses terviknimedena. Selline tõlgendus on ainult tervitatav ja nii lapsevanematele nime vormistamisel soovitaski: kui kavatsetakse nime tervikkujul kasutama hakata, kirjutatagu nimed sidekriipsuga kokku; kui pannakse kaks nime seepärast, et teises nimes näiteks pere-traditsiooni edasi kanda, ning käibenimena on kavas vaid üht nime tarvitada, kirjutatagu nimed lahku.

Igal juhul on kaksiknime pruukitulek huvitav struktuurimuutus eesti nimepildis. Kas tegemist on uue traditsiooni kujunemisega või moega, näitab ilmselt praeguste laste põlvkond, kes on esimesena nii suures ulatuses kaks nime saanud (või sellest ilma jäänud) – kui nemad oma lastele kaks nime panevad, on tegemist ehk uue nimekasutustavaga.

Eesti nimevara uueneb igal aastal, iga uus moevool toob kaasa uusi nimesid ja lisab eesti nimele uusi jooni. XX sajandi nimepilt oli kirevam, kui see eesti traditsioonis kunagi varem on olnud. Jäeb oodata, mida toob XXI sajand, kui rolli – muu hulgas nimevalikulgi – ei mängi enam ainult väike Eesti, vaid väike maailm.

Kirjutise aluseks on olnud 17.03.2001 Vanemuise seltsi koosolekul peetud ettekanne.